

Като съпоставя данните за различните страни, Ленин особено строго се е отнасял към въпроса за проверката на тяхната сравнимост, доколкото е обосновано тяхното съпоставяне от икономическа гледна точка. Ленин разобличи с унищожаваша критика известния руски икономист Каблуков, който се опита със статистически данни за относителното тегло на работниците в общия брой на населението да подкрепи тезиса на народниците за уж принципното отличие на пътищата за икономическо развитие на дореволюционна Русия от другите капиталистически страни. Ленин последователно разобличава изчисленията на Каблуков и разкрива допуснатите от него пропуски. Той показва, че Каблуков съзнателно е сравнявал несъпоставими показатели — данните за числото на фабричните работници в Русия с данните за числото на работниците, заети в цялата обработваща промишленост на капиталистическите страни, при това в последния случай е отнасял към работниците и членовете на техните семейства, служещи, прислуга и т. н., т. е. фактически е използвал данните за населението, заето в обработващата промишленост.

Общо методологическо значение има и друга забележка, направена от Ленин в „Развитието на капитализма в Русия“ по повод на широко използваното по онова време сравнение на промишленото развитие в Русия и другите капиталистически страни и по-конкретно сравняването на относителното тегло на градското население в общата численост на населението. Ленин обръща внимание, че при такива сравнения е необходимо да се имат пред вид различията в икономическото развитие на различните райони в дореволюционна Русия. Като определя в Русия три икономически района (неземеделски промишлен, централен земеделски и земеделски покрайнини) и като се спира на първия от тях, Ленин пише: „Ако ще се прави сравнение между Русия и западноевропейските индустриални страни (както често правят у нас), трябва да се сравняват тези страни само с този район, защото само той се намира в приблизително еднородни условия с индустриализираните капиталистически страни“ (съч. т. 3, стр. 564).

Въпросите за научно обоснованото сравнение на икономическото развитие на различните страни са твърде актуални и при сегашния етап на икономическо съревнование между социалистическата и капиталистическата система. Става дума не само за необходимостта от по-нататъшно усъвършенствуване на методите за съпоставяне на отделните показатели за СССР и главните капиталистически страни, но и за общите принципи за съпоставяне.

В светлината на лениновите указания става особено ясно, че в много случаи при такива сравнения не бива да се ограничаваме само със сравняване на общите средни показатели, изчислени за цялото народно стопанство. Не бива например да сравняваме урожайността за едни или други селскостопански култури в СССР и САЩ само по средни показатели, които се отнасят за цялата страна. Трябва да се взема под внимание, че природните условия в СССР и САЩ са извънредно разнообразни и затова при съпоставянето на урожайността в двете страни първостепенно значение ще има сравнението на отделни зони, които имат еднакви природни условия.

В живота различните видове явления са свързани помежду си. Ленин изучава подробно процеса на възникването и развитието на различните явления. Той поставя задача пред статистиката да изучава не само тези социални групи, които са се оформили в живота, но и тези,